

vojku susjedu, vrstnu švelju — pa daj posao Nasti. Liepilih je za to novaca dobivala, al' se i Nasta narodila. Sirotica vazdan sjedi pa šij! A toliko je još mlada, toliko živa; srce joj od svake rieči uzavrije, u nje se vrzu još vesele djevojačke misli, ona bi se mlada poveselila, po zelenom polju tihim večerom, zvjezdanom noću poigrala, ljubavnih besieda tihom mjesječinom poslušala! Druga bi poplakala pa utihla. Ali Nasta se ne uvrgnu u takovu. Koliko je ona suza izlila — bože moj, rode moj! Tajila je kao vosak. Sjajne joj oči potamniše, postade mrkom kao i mati.

VII.

Gospoja otidje nekud u goste, a od mlade gospode ne bijaše nikoga kod kuće. Spremiv se, podjemo ja i Čajkova k Nasti. Nasta šivala je u gospojinoj sobi. Udjemo i vidimo, gdje je djevojka rukama lice zaslonila, pa plače, plače, da joj i daha nestaje.

— Šta ti je Nasto? — upitam ju.

— A Čajkova glednu samo na kćer i ne rekav ni rieči, sjede!

— Šta ti je?

Nasta mi na prozor pokazuje, na ulicu maše.

— Šta je ondje, golubice?

— Ljudi su ondje — zaviknu, — živu, hodaju, božjemu se svietu raduju, a ja nad tudjim poslom umirem.

— Zlato moje — blažim ju, — zar u njih ne ima nesreće, u tih ljudi?

— Šta nesreća! Ne bojim se ja nesreće: Ja ne znam ni sreće ni nesreće — živa se kamenom promećem!

Pogledam na Horpinu: sjedi, sluša, i kao da joj je ta pjesma poznata, ni glavom ne miče. Nasta uzdahne duboko, utre drobne suzice, pa će nas moliti — Sjednite, majčice, bliže do mene. Razgovarajte, tješite me, tetice.

Bože! što joj znadem govoriti!

— Ti Nasto ne tuguj, ne plači...

Ne sluša, ne pazi ona, kano striela vine se k materi: — Majko, majčice sladka, recite mi bar riečicu! Duša moja boluje, srcece moje sahne...

— Što da ti kažem? — mrklo odvrati Čajkova.

— Pomoći — ne ima.

Kad najednom eto netko dolazi.

— Gospoja, — preplašim se — gospoja! — A ona baš na vrata.

VIII.

— Gle, gle — zaviknu — kakova skupština! Kad mene nije kod kuće, ni briga te nije za posao.

Uzme košulju od Naste, razgleda ju! — Ti niesi ništa ni sašila!

— Glava me boli — muklo odvrati Nasta.

— A bez posla sjediti, od toga te ne boli glava? Nesrećo, u mater si se uvrkla. Možda se i tebi slobode pohćelo? Dat ću vam ja slobode!

Stade na prag, ne pušta ni meni ni Čajkovoju izići.

— Hranim ju, odievam, po meni i žive, a ona nevaljanka da mi još ne radi!

— Radim li za sebe? — odvrati Nasta, — jesam li sebi šta zaradila? — nadoveza tužnim, bolnim glasom.

— Pa ti ćeš meni tako odgovarati? Čekaj, još te niesam pameti naučila. — I uze ju tući.

— Tucite, tucite — vikaše Nasta — pa recite da vam se i na tom zahvalim.

— Muči, muči, jer ti bude kroz ciel život jao i pomagaj!

— Neka bude.

Pogledam gospoju — razgnjevila se, razžarila, glednem na djevojku, blieda, grozna, živa očajnica, na Horpinu — tmast, crn oblak.

Na našu sreću nadodju gospoda. Gospoja iztura Nastu na vrata. — Takav je moj život! — uze se tužiti, — nesreća prkosi mi! A zašto? Jer ju niesam naganjala, tukla kao druge. Otče moj sladki (pogledala na sliku) jesi li mislio, jesi li sanjao, da će se tvoja kći — kneževna, morati gristi s takovim gadom?

Gospoda ju stala miriti: Ta šta se jedite? Vriedi li gad, da se zanj brinete? Ajdmo radje na večeru...

Živovanje naše, živovanje! Dok si mlad radiš i radiš, a ostaješ ubog, sramotan. A kad starost zahvati, mlada, ljeta, po čem vas tad spominjati?

(Konac sledi.)

POUKA.

Simeon Veliki, car bugarski.

(893—927.)

Napisao V. Klaić.

Nebogi narod bugarski, potlačen danas još od Turčina, živio je nekoć sretnije i slavnije. Bijaše vremena, kadno je Bugarin imao samostalno carstvo svoje, pače kad je silom svojom prietio istomu Carigradu. Najljepšu

dobu proživi bugarski narod za cara Simeona koncem devetoga i početkom desetoga vieka.

U svoj historiji južnih Slovjena ne ima za celo veličanstvenijega pojava do cara Simeona. Nasliediv po otcu svojem dosta obsežnu državu, proslavi ju on za malo ne trideset i petgodišnje vlade u svakom obziru. On ju razprostrani malo ne po celom balkanskom poluotoku, ostavivši Grkom samo okoliš Carigrada; on po-

diže svoju državu na carevinu, pače naumi na razvalinah trule byzantske države osnovati novu čilu državu slovjensku s prijestolnicom Carigradom. Nekoliko puta zadržta silni Carigrad, ugledav pod zidinami svojimi ratoborne Bugare. Ali Simeon pokroči i dalje. Država mu je imala biti ne samo velika i snažna, nego i kultivirana. Svom snagom nastojaše on, da u zemlji svojoj ugniezditi kulturu kršćansko-slovjensku, pa da tako Slovjentstvo obrani od zapada i od iztoka.

Nije zato ni čudo, što je historija nazvala njegovu dobu: „zlatnim viekom Bugarske“, a injemu nadjenula ime Velikoga. On sam zvaše se „carem i samodržcem“ Bugarom i Grkom; a savremenici njegovi laskahu mu mnogimi častnimi pridjevci. Jedni ga nazivahu „polugrkom“ (bemiargon, semigrecus), obaziruć se na njegovu grčku izobraženost, drugi ga opet okrstiše „novim Ptolemejem“ i „knjigoljubcem“, ocjenjujuć trud i brigu njegovu oko boljega razvoja slovjensko-bugarske knjige; treći ga napokon nazvaše „hristoljubcem“ hvaleć reynovanje mu za kršćansku vjeru i prosvjetu. Pače i noviji povjestnici, ma i tudjinci, hvale u velike toga velikoga vladara, te ne smažu dosta rieči, da nam pokažu, što li sve bijaše car Simeon!

Simeonov se viek sam sobom dieli na dva razdobja. Prva perioda od g. 893—912. jest doba borbe i priprave, a perioda od g. 912—927. upravo je „zlatno doba“ u užem smislu. U prvoj periodi vodi Simeon težak i krvav boj za bitak sa Carigradom i Magjari; u drugoj periodu snuje već o propasti byzantskoga carstva, ob osvojenju Srbije, Hrvatske i celoga poluotoka balkanskoga.

I. Bugari prije Simeona.

Već od trećega stoljeća p. I. počese slovjenska plemena navaljivati preko Dunava na zemlje carstva grčkoga. Za četiri stotine godina naseliše oni polagano sve zemlje balkanskoga poluotoka od Dunava počam pa sve do Eurote na Moreji. Od njih potekoše mnogi slavni vojvode, pače i cari grčki. Medju svimi daleko je na glasu car Justinijan, koj se je slovjenski zvao Upravdom. Slovjeni, naselivši se po Thraciji, Maćedoniji, Moesiji i Illyriji, bijahu veoma ratoborni, te zadavahu Carigradu trista jada.

Nu g. 679. sgodi se važna, promjena na balkanskom poluotoku. Ove godine naime navali finsko pleme Bugara, vodjeno Isperekovi i mnogimi boljari, preko Dunava na Slovjene, podjarmi si velik dio iztočnih Slovjena oko Dunava i utemelji državu bugarsku. Slovjeni postadoše robovi Bugarom i poprimiše ime njihovo. Nu za dva i pol vieka izumre starobugarski jezik i običaji, a prvi se Bugari stopiše sa Slovjeni u jedan narod i uzeše govoriti slovjenskim jezikom. Tako se sgodi, da

su Slovjeni izmedju Balkana i Dunava dobili ime bugarsko, a Bugari da su poprimili jezik slovjenski.

Navala Bugara na Slovjene bijaše veoma koristna. Slovjeni sami po sebi ne bi bili nikada stvorili oveće ni silnije države, jer se je to protivilo duhu slovjenskome; tek Bugari položiše temelj kasnijoj velikoj državi bugarsko-slovjenskoj.

Odkako su finski Bugari posjeli zemlju izmedju Dunava i Balkana, postade država Bugarska opasnom carstvu grčkome. Nasljednici Isperekovi: Tervel, Kormisoš, Sabin, Baján, Telerig, a napose silni i krvoločni Krum gledahu, da granice svoje države i ime bugarsko razšire na sve strane. Osobito potonji potuče grčke care nekoliko puta, zauze Sredec (Sofiju), Mesembriju, Odrin (Adrianopol), pače osvnu pred samim Carigradom.

Tek za Borisa (852—888.) priučise se hrabri i krvožedni Bugari boljemu životu i uljudnijim običajem. Država bugarska bijaše doduše veoma prostrana te obsezaše i preko Dunava velik dio današnje južne Ugarske, Sedmogradske i Rumunjske; nu mudri Boris uvidi jasno, da se Bugari ne mogu održati sred kršćanskih naroda i držav (byzantske, hrvatske, frančke i moravske), ne budu li sami uz kršćanstvo prionuli. Kadno se je dakle jednom za velika glada Boris zaratio sa grčkim carem Mihajlom III., te ga nekoliko puta uzastopce pobiedio, ponudi on najednom grčkome caru g. 864. mir i prijateljstvo. Mihajlo III. pristade na to radostno, a još većma ga obradova, kad mu Boris očitova želju svoju, da žudi postati kršćanom. Car Mihajlo ponudi mu se za krstnoga kuma, te na istom mjestu, gdje su mir sklapali, bude Boris sa mnogimi boljari svojimi od grčkih svećenika pokršten. Na krstu dadoše mu ime krstnoga kuma, naime Mihajlo.

Ovim činom stupi Bugarska u kolo kršćanskih država. Boris ili Mihajlo nastojaše svimi silami, da se kršćanstvo u zemlji njegovoj ukorieni. Kasnije oko god. 870. dobi Bugarska još posebnoga nadbiskupa Josipa a k tomu bude u zemlji utemeljeno do deset biskupija.

U isto doba procvate na sjeveru Bugarskoj u današnjoj Ugarskoj i Moravi velika slovjenska država moravska. Knez moravski Rastislav poželi si takodjer, da mu se narod pokrsti, pa u to ime umoli grčkoga cara Mihajla III. za slovjenske apoštole. I zbilja slovjenski apoštoli sv. Čiril i Metod dođoše u Moravsku, pokrstiše narod i uzeše uzprkos svim svojim neprijateljem propoviedati vjeru božju slovjenskim jezikom. Metod dapače postade slovjenskim biskupom u gradu Blatnu na blatnom jezeru. Nu iza smrti Metodove (6. travnja 885.) uze sinovac Rastislavov, moćni Svato-pluk progoniti slovjenske svećenike, te većina ih pobježe na jug: u Hrvatsku i Bugarsku.

Osobito ih liepo dočeka bugarski knez Boris. Do-spjevši glave crkve slovjenske: Gorazd, Kliment,

Lovrinac, Naum, Sava i Angelar sa mnogimi učenicima na granicu bugarsku do Biograda (današnje srbske prijestolnice), primi ih tamo preljubezno bugarski zapovjednik Boritakan, te ih daje odvesti Borisu u njegov dvor. Boris im izkaza sa svojim boljari sve moguće časti, te sada nastaviše ti slovjenški vjerovjestnici započeto djelo svoje u Bugarskoj. Pod okriljem Borisovim uzeše oni prevoditi i dovršavati prevode crkvenih knjiga, i tako se još za Borisa udomi u Bugarskoj slovjenška služba božja i kršćansko-slovjenška prosvjeta.

Vlada Borisova pokazuje nam u obće novu epoku u historiji bugarskoj. Za njega steče slovjenški življ prevagu nad finsko-bugarskim, velika država bugarska bude uređena i prosvietljena, te stupi u kolo uljudjenih zemalja evropskih.

II. Simeon postade knezom bugarskim.

Izmiriv i sprijateljiv se Boris sa carem grčkim, pošalje oko god. 870 mladjega sina svoga Simeona u Carigrad, da ga valjano uzgoje. Mladi Simeon učaše se ovdje raznim znanostim i umieću, te postade za ono vrijeme čovjek učen i uman. U Carigradu upozna on starogrčkoga govornika Demosthena i filofska djela Aristotelova, kano što i množ filofsko-moralnih, dogmatičkih i skolastičkih djela onoga doba. Medju crkvenimi pisci omili mu negdje najbolje Ivan zlatousti. Da je mladi Simeon sbilja toga mnogo naučio i znao, svjedoči kasniji mu rad u bugarskoj knjizi, kano što i priznanje suvremenika, koji ga nazvahu „polugrkom“.

Ali kraj svega toga nauči Simeon još nešto. U Carigradu gledaše on svaki dan svojim očima život na dvoru: on uvidi jasno da grčko carstvo stoji na slabih noguh, da su vladari slabi, razmaženi, da je sav život u gradu i na dvoru raztrovan i da bi veoma lakvo bilo snažnoj desnici, da jednim mahom učini kraj iztočnorimskom carstvu.

Simeonu ne bje medjutim dosudjeno, da umah nasliedi oca svoga. Očutiv stari Boris iza trideset i šestogodišnje vlade, da mu sile malakšu, ostavi g. 888. pri stol i krunu i ode u manastir, da tamo kano monak u u molitvi i postu sprovede zadnje dane svoje. Za nasljednika ostavi starijega si sina Vladimira. Nu Vladimir bijaše nevriedan i nevaljan vladalac. On počini mnoga nedjela i zločinstva, pače poče narod bugarski odvrtači od vjere kršćanske. Začuv to stari Boris, planu gnjevom, svuče redovničke haljine i opasa mač da kazni nevriednika. Zaodjenuv se kraljevskim odie lom podje za sinom u potjeru, izkopa mu oči i vrgnu ga u tamnicu. Na to sazove veliku skupštinu iz sviju zemalja, i ovdje dade izabrati za nasljednika mladjega si sina, vrloga Simeona.

Bijaše to oko godine 893. Moguće, da je i prije bio Simeon suvladarom ili barem upraviteljem u južnoj

Bugarskoj; nu tek sada postade on pravim i jedinim gospodarom u cijeloj zemlji.

Simeona zapade vladati u čas, kadno je cijeli slovjenški svijet cvietom cvjetao. Bugarskoj zemlji na njeveru širila se velika i silna država moravska. Njom upravljajše moćni i ugledni knez Svatopluk, opiruč se uspješno i hrabro proti svim navalam nje-mačkoga kralja Arnulfa. Stolujuć u gradu Velehradu zadavaše on ne brojenih jada Niemcem, kojim je moć sve dublje i dublje padala. Uz veliku Moravsku prista-jahu česki Přemislavci i poljski Pijastovci, pače i po-labski Slovjeni, te se je činilo, da će se cijelo zapadno Slovjentstvo stopiti u ogromnu državu i oboriti jedinu Merovejaca i Karlovića. U iztočnih Slovjena osnovahu još za oca mu moćni Rurikovci državu rusku, a sada vladajše tamo jaki knez Oljg.

I na balkanskom poluotoku bijaše nuz Bugarsku još i ugledna država hrvatska. Dočim je Simeon vladao na crnom i bielom moru, pomoli se na jadranskom moru država hrvatska, najprije pod knezom Mutimiro-m, a kasnije pod kraljem Tomislavom, premcem i suparnikom Simeonovim. Izmedju Hrvata i Bugara prostirahu se tri četiri malene pokrajine srbske, i to prava Srbija, Zahumje (čest Hercegovine), Zeta oko jezera skadarskoga i Travunja (oko Trebinja). Pojedine ove kneževine ne bijahu medjutim ni međusobno složne, već jedna pristajaje uz Bugarsku, a druga uz Hrvatsku.

Simeon dakle sjede na pri stol u tako zvanom „slovjenškom vieku“, kadno se nizahu slovjenške države jedna uz drugu od ušća Labe i baltičkoga mora pa sve na jug do skrajnoga rta poluotoka Moreje. Uz to bijahu obje rimske carevine podpuno nemoćne. Zapadna ili franačko-rimska carevina bijaše na razsulu, a u istočnoj ili grčkoj carevini bijahu slabi vladari, a k tomu dodjoše još i raznolike vjerske razpre.

Izmedju južno-slovjenških država bijaše Bugarska za cijelo najjača. Nije li tuj mogla Simeonu munuti u glavu misao, da u ime slovjenškoga plemena učini sa grčkom carevinom ono isto, što bjehu učinili Germani sa zapadno-rimskom državom? Ta i onako bijaše sva grčka zemlja u rukuh slovjenških, trebaše mu samo uzdrmati Carigradom, i eto ga ovjencana krunom iztočnorimskom

U prvi čas nemogaše medjutim Simeon o tom ozbiljno raditi, ta njemu zaprieti najednom ljuta pogibelj sa strane, gdje se bolan ni nadao nije.

(Dalje sledi.)

Klek.

(Sa slikom.)

U svakoga naroda ima rieka jezera, a još više brda i planinskih glavica, o kojih si puk gata i pripovieda koje-kakove priče, što si ih je njegova fantazija stvorila po-

Ne sluša, bježi. Morala sam se kući vratiti.

Nema Naste do noći, nema ni u noći, ne dodje ni danju. Gospođa pošla nas tražiti. Tražile mi, ali je ne nadjosmo. Kad drugi dan o podne, eto nje a prate ju dva vojnika.

Poletim do njih: — Golubi moji, šta ćete vi s njome?

— Zar si, babo, poludila? Za cijelo ste svi luda roda. — Tako će mi suh, žut vojnik, mašuć po zraku nekim pismom. — I ta je luda, — pokazuje na Nastu — eto joj slobode, sad bi joj bilo radovati se a ona je i zadnju mrvu pameti izgubila.

— Kakova sloboda? — ne razumiem ga.

— Biti će slobodna. Eto kakova!... Već je gotovo. Neki liep mladi gospodin molio je za nju.

— E za staru ne mole. Propadaj stara! — Naruga mi se drugi.

I tako se šale med sobom. A Nasta ide biela ko snieg, ni tužna, ni vesela, kao da je od kamena.

Iztrčala i Čajkova. Pripoviedam joj — ona ne vjeruje, ne će ni slušati. A gospođa se prestrašila, to po ovoga, to po onoga znanca šalje, plače, zapomaže, jadicuje. A mi čekajuć izgledamo, što će nas zapasti: sloboda ili smrt! Komešalo se u nas tako cijelu nedjelju dana. I već sasma odsudiše, da smo slobodne a gospođa nas jošte ne pušta. Ali je ipak morala.

I zadnji put nas pozvali: objavili nam slobodu i pisma nam u ruke dali. Prekoračimo mi prag, a Čajkova udri u suze, udri u plač. — Sviete moj krasni sviete moj mili. — To su joj jedine rieči. Sašli se susjedi, sakupili se na ulici i obkolili nas. Pozdravljaju nas, plaču s nami, tješe nas. A Čajkova im: — Sestrice, braćo, rode moj! — tako ih je veličala. — Ne branite, pustite me, da plačem. Dvadeset godina niesam ja plakala.

A to je tako govorila, da su se svačije oči suzami orosile.

Kad ju tada pogledah opazim istom, kako su u nje mile oči, kako ljubezan posmjeh — rekla bih, da to nije ona mučaljiva, mrka Čajkova.

Nu kad je na kćer si pogledala, sva se presenet, natmuri, razžali težko.

A Nasta stoji, pozire na sve i šapuće: — Pila sam već danas, sva mi glava šumi.

A časak za tim: — Ljudi božji, jesam li slobodna ili tek pijana.

XV.

Davna druga Nastina, ona Krivošijina, uze nas k sebi u kuću. Izkupilo se još nekoliko dobrih susjeda pa se svjetujemo. Samo Nasta sjede u kut, poniknu glavom, ne miče se ko da je zamrla.

— Nasto — zovemo ju — ded dodji da se posvjetojemo.

— Glava me boli — odvrati nam. Sutra dan još se teže razbolila: od toga dana nije već ustajala. Tajala ko vosak. Nikoga ne prepoznava, zuri preda se, da je strahno, a sve se hvata za glavu.

— Žeže, žeže — mucala.

Petoga dana podigne se, traži rubac, žuri se, ko da će kuda poći.

— Nasto, kamo ćeš?

— Rakije hoću. Idem, idem.

Mati zaplakav moli ju: — Kćerko moja, budi pametna!

Pustite me, pustite!

— Kamo te puštati? Ne stojiš već ni na nogama, leži!

— A vi me ubijte, ubijte! — zakriknu lamajuć ruke.

Položili ju opet u postelj. Počela se bacati, počela jecati, vikati.

— Slobodna sam, slobodna! Pa dobro! I slobodna i pijanica i nesreća! Gdje ću se skloniti, gdje? Pošten će me čovjek protjerati: Pijanica, treba ju iz poštena doma goniti. Tako će kazati. Izagnat će me... i pravo će imati.

Noću posve smalaksa, tek je potiške jecala i prosila.

— Ne ćerajte me, ne ćerajte, ma časak da odpočinem. Majčice, ta vaše sam diete, ne ćerajte me!

Sve joj se pričinja, da ju ćeraju. I diete si spominjala:

— Sahrinite, sahrinite mi diete moje — šaputala — davno je već umrlo.

O ponoći podigla se u postelji.

— Ljuta zima! — izusti — kamo me gonite?

I pala na uznak.

To su joj bile posljednje rieči.

POUKA.

Simeon Veliki, car bugarski.

(893—927.)

Napisao V. Klaič.

(Dalje.)

III. Prvi rat sa Grci i borba s Magjari.

Odkada je Boris bio sklopio mir sa Mihajlom III. (864.), življahu Grci i Bugari u prijateljstvu i ljubavi.

Nu čim je Simeon na prijestol sio, pomrsiše se ti prijateljski odnošaji, i medju Grčkom i Bugarskom porodi se koban rat, koji no zaprijeti propašću bugarskoj zemlji.

U Carigradu vladale lieni i razuzdani car L a v filosof. On dade povod novomu ratu. Bugari naime bijahu od vajkada prometni ljudi i valjani trgovci, a u ovo vrieme posredovahu promet i trgovinu izmedju Ca-

rigrada i Podunavlja. Bugarski trgovci stekoše doskora i prevagu nad grčkimi, te se nastaniše u Carigradu, Solunu i drugih gradovih. Grčkim trgovcima dade se to na žao, a napose dva grčka trgovca Stavrakij i Kozma podmitiše nekoga eunuha Musika, neka cara sklone, da se Bugarom trgovanje otežča. I sbilja, na jednom dodje zapovied, neka se bugarski trgovci sele iz Carigrada u Solun. Nu i tu ne bje im bolje. Silnimi nameti gledahu i ovdje Bugare upropastiti. Čuvši za te nepravde i ne rede knez Simeon, zamoli cara, da opozove svoje naredbe; ali kad to car ne učini, odluču se na rat. On sakupi vojsku, prodre u Macedoniju i potuče grčke čete i kazarske najmljenike. Svim zarobljenikom dade nosove poodrezati i pošalje ih ovako nakažene u Carigrad. Sreća Simeonova zastraši ljuto cara Lava. Pobojav se, da mu ne će moći sam odoljeti, potraži si saveznike. I nadje ih. Bijahu to Magjari, koji su upravo sa crnoga mora dopriili bili do Dunava. Lav pošalje k vodji im Arpada poslanike, nadari i umoli ga, da prodre u Bugarsku. Arpad pristade.

Navališi Simeon sljedeće godine po drugi put na Grke, doglasiše mu, da su Magjari preko Dunava u njegovu zemlju prodriili. Grci naime bjehu brodovljem svojim pošli do Dunava i prevezoše Magjare na bugarsku stranu. Dočuv tu kobnu viest poleti Simeon kući; ali badava: Magjari oplieniše mu veliki dio zemlje. Zametnub s njimi borbu i navaliv tri puta na magjarske čete, bude napokon od Arpada pobijen i mčrade se zatvoriti najprije u Drster (Silstriju), a zatim u tvrđu Mundragu. Magjari pako uzeše harati po svoj Bugarskoj, doprieše ča do glavnoga grada Preslave, te ga poplieniše.

Simeon bijaše ovaj čas u velikoj nevolji. Da su Grci sada poslali vojsku na Bugarsku i da su Magjari bili više no pusti haračlije, državi bi bugarskoj nestalo traga i glasa. Grci međjutim ne imadjahu vojske, a Magjari bijahu zadovoljni plienom, što su ga zaplienili. Odašlav Lavu bugarske zarobljenike i poplieniv zemlju vratiše se Magjari preko Dunava u svoju zemlju.

Simeonu odlanu, ali on odluču i osvetu i Magjarom i Grkom. Ponajprije sabere na brzo ruku veliku vojsku i odvede ju preko Dunava u zemlju magjarsku. Došav onamo vrati im šilo za ognjilo i poplienil jim sve. Mudrim načinom pako sklonu grčkoga cara, da mu je vratio svu njegovu momčad, što su ju prije Magjari zarobili bili. Nu to mu ne bijaše dosta. I Carigrad i Magjari imadoše još skupo platiti i njegovu osvetu okusiti. On odluču i Grke poraziti i Magjare podpuno uništiti, da mu ne budu više u zemlju navaljivali.

Ponajprije se obori na Grke. Čete mu doprieše do Odrina, i tu se kod Bulgarophyga sraziše sa grčkim legijami. Grci budu hametom potučeni i većina ih pogibe u ljutom křeševu. Pobjeda bugarska sklone cara Lava, da zaište u Simeona mir i prijateljstvo. Si-

meon pristade mu na molbu i oba se vladara pomiriše. Dok je car Leon živio († 911.) uztraja mir i prijateljstvo izmedju obiju država.

Osjeurav se Simeon sa grčke strane, krenu proti Magjarom. Baš u ovo vrijeme bjesnijaše borba za bitak izmedju Njemačke i Moravske. Njemački kralj Arnulf ne mogaše sam odoljeti Moravcem, pa zato pozove iza smrti Svatoplukove (894.), divlje Magjare, da mu pomognu obarati moravsku državu. Magjari se odazvaše ostavivši kod kuće žene, djecu i sve imućstvo svoje. Ovu sgodu upotriebi Simeon. On nagovori Pečenege, obitavajuće na Dnjepru, te s njimi zajedno navali na magjarsku zemlju. Dok su Magjari plienili u srednjem Podunavlju, dotle je Simeon sa Pečenegi poharao zemlju njihovu, pogubio im žene i djecu, da i sve čuvaru, što ih Magjari ostaviše nejačadi svojoj.

Navala Simeonova na magjarsku zemlju prouzroču velike i ljute nevolje po celo Slovjentvo za sve vieke. Vrativši se naime Magjari kući svojoj i našavši zemlju svoju popljačkanu, žene i djecu svoju pogublenu, odluču ostaviti ovu domovinu svoju i tražiti si nova priistaništa u onih predielih, gdje bijahu upravo malo prije na robiji. U to ime navalise oni sada svom silom na Moravu, svladaše vojsku slovjensku i zauzeše svu zemlju oko srednjega Dunava i Tise.

Pad Moravske i seoba Magjara razdvoji Slovjene za sve vieke na dvie skupine, a uzajemnost slovjenska prestade za uvieke. U sredini slovjenskih naroda banio se je odsele magjarski narod. I Simeon prodje tom prilikom veoma zlo. On izgubi sve priedjele Dunavu na sjeveru, kanoti današnju južnu Ugarsku i Sedmigradsku, a mnogi tamošnji Bugari postadoše robljem Magjara.

IV. Drugi rat s Grci.

(913—917.)

Upad Magjara u srdce slovjenskih zemalja bijaše za celo velik udarac po ukupno Slovjentvo, a napose po Bugare. Bugarska izgubi tim ne samo liepu i plodnu zemlju na lievoj obali rieke Dunava, nego bude i razstavljena za sve vieke od sjevernih Slovjena. Prije mogahu bugarski vladari snovati, kako će si vlast svoju razgraniti i preko medja balkanskoga poluotoka na sjever i zapad Europe, sada bjehu prinukani, da ne prekorače nikada više riekü Dunav.

Ali u svakom zlu ima i dobra. Kako je magjarska uvala Bugarskoj u prvi čas silne štete naniela, tako je bila korisna po buduću snagu te svježe i krepke države. Iz zemalja, osvojenih od Magjara, poleti sila naroda slovjenskoga u Bugarsku, da tamo nadje sjegurno zaklonište pred ljutimi dušmani poriekla svoga. Tako postade Bugarska utočištem ne samo prekodunavskim Bugarom, nego i panonskim Slovjenom. Ovi unieše u Bugarsku cvatuću nekoč kulturu moravske države i tako po-

stade sada Bugarska baštinicom i nasljednicom velike Moravske.

A što je radio Simeon u to vrijeme? On primaše objeručke nesretne bjegunce u svoju zemlju, te gledaše kraj toga, da oporavi državu svoju od udaraca, što joj je zadao posljednji rat. Uz to nastojaše o prosvjetu, naroda svoga, te sam stupi na čelo bugarskomu pokretu u književnosti. On sakupi oko sebe najučenije glave, te ntkajug, podupiruć i sokoleć ih postade mecenom mladog bugarskoj knjiži. Pače on sam stupi na polje književno, kako ćemo to kasnije potanko razložiti. U obće nam je reći, da je svim načinom mudro nastojao: kako da čim svjestnije upotriebi vrijeme mira, da zemlju svoju materijalno i duševno podigne, i da ju pripravi snažnu i jaku za veliki i odlučni boj — naime za boj

ske carevine. Dakle na razvalinah byzantskoga carstva naumi on osnovati veliku državu jugoslavenske krvi sa priestolnicom Carigradom, te učiniti na iztoku onaj isto, što je na zapadu uspjelo Karlu Velikomu. Doista velika i sjajna namisao! — i ako je ikada sgodniji čas bio, da južni Slovjeni budu jedno tielo, — to je zato najsgodniji bio viek velikoga Simeona.

Ali da Simeon veliku osnovu svoju izvede, bijaše mu najprvo smrviti vlast grčke države i Carigrad zauzeti, zatim podjarmiti malene kneževine srbske, a napokon ogleđati se sa državom hrvatskom, koja se je upravo u isto vrijeme poput Bugarske liepo osilila bila.

Ponajprije se sukobi s Grčkom i tuj mu dadoše povoda sami Grci. U Carigradu naime umre miroljubivi car Lav, a na njegovo mjesto sjede razkalašeni i raz-

Mostar.

sa Carigradom o gospodstvo na balkanskom poluotoku.

Simeon naime uvidi jasno, da mu je uzalud o tom nastojati, da preotme opet Madjarom osvojene bugarske zemlje na sjeveru Dunava, onakove zemlje, kojih niesu ni moćni Rimljani mogli obraniti pred nasrtajućimi barbari. On shvati dobro geografski položaj bugarske zemlje, da joj se nije širiti prema srednjoevropskomu sjeveru, već da joj je segnuti prema jugu i tamo zahvatiti ključ balkanskomu poluotoku — Carigrad. Zato se on okani sjevera te uze za sjevernu granicu svojoj državi riekü Dunav, ali zato naumi on državu svoju razmaknuti prema jugu i jugozapadu, pokoriti si sve narode slovjenske krvi, sjediniti ih u jednu državu, te učiniti Carigrad glavnim gradom te južno-slojven-

pušteni Aleksandro. K ovomu pošalje Simeon svoje poklisare, da obnove mir i prijateljstvo, što ga je Simeon još prije sa Lavom sklopio bio. Nu objestni Aleksandro uvriedi poklisare, odagna ih sramotno, pače opsova kneza bugarskoga. Začuv to Simeon planu i odluču osvetu. U Carigradu umre doskora na to Aleksandro, a carem postade malodobni Konstantin VII. Porphyrogenet. Skrbnici njegovi nastojahu svom snagom, da umire i ublaže moćnoga Simeona, jer je sav narod žudio za mirom, nu uvriedjeni Simeon ne dade se na mir sklonuti, već upotriebi ovu sretnu sgodu, da ostvari veliku misao svoju. Činjaše mu se, da će mu namjera lasnije poču za rukom, bude li na carigradskom priestolu slab i nestajan vladar.

Simeon se spremi za boj. G. 913. prodre do Cari-

grada, poče ga obsjedati, nu ne imajuć sgodnih sprava za urednu obsadu, uze ugovarati. Grci se poveseliše. Patrijarka carigradski i najotmeniji dvorski činovnici podjoše sa mladim carem na vlahernska vrata Simeonu u susret, pače i Simeon pošalje svoja dva sina u Carigrad u pohode mladomu caru, koj ih liepo pogosti, sve je slutilo na mir; al iznenada prekinu Simeon dogovore, ne mogavši se glede uslova složiti, te se vrati u Bugarsku, da se spremi na novu vojnu.

Godine 914. provali opet u Thraciju. Ponajprije obsjednu Odrin, što ga je prije obašao bio. Obsada ne trajaše dugo, te vrata mu gradska otvoriše u rujnu iste godine, valjda izdajom. Malo vrati on isti grad Grkom natrag uz odkup, te sklopi primirje, za kojega se obje stranke pripravljahu na odlučni boj. Velike li bijahu priprave i nade Simeonove u taj čas; nu i grčka carica Zoe, majka Konstantinova, gledaše, da sabere sve sile grčkoga carstva, da se s njimi opre Bugarom. U to ime posla poslanike bagdadskomu kalifi u Syriju i kervanskomu kalifi u Afriku i izmiri se s njimi. Tim bijaše sjegurna sa strane Male Azije i sredozemnoga mora. Malo zatim preveze sve azijske legije u Evropu i nadari ih obilno, ne bi li ih ohrabrila i udobrovoljila. Iza toga dozove armenske čete i pozove iz sviju pokrajina zapovjednike sa svojimi četami. Uza sve to gledaše ona sklonuti i Pečenege, da uvale u Bugarsku, i ovi se sbilja počese približavati dunavskomu ušću. Da sve izcerpi pozove još i srbskoga kneza Petra u pomoć i nukaše ga, da se sdruži s Magjari. U to ime nadari ga obilnimi darovi. Magjari međutim bijahu drugim i fatovi zabavljeni, te ne pristadoše uz poziv; ali knez Petar prionu uz Grke, tim većma, što se je upravo u to vrijeme razvrglo bilo prijateljstvo medju njim i Simeonom.

Dvie podpune godine spremaše se grčko carstvo na rat sa Simeonom. Azijatske i evropske legije grčkoga carstva sabraše se u ravnici pred Carigradom. Svećenici iznesoše pred nje razpelo, svi vojnici klekoše na zemlju i zavjeriše se, da će jedan umrijeti za drugoga. Ljeti g. 917. digoše se vojske prama sjeveru duž obale crnoga mora. Jedan dio brodovlja, kojim upravljашe Roman Lakaim, pomagaše kopnenu vojsku obskrbljujuć ju hranom, a drugi dio podje napried prema Dunavu Pečenegom u susret. Grci prodrieše i osvojiše Develt, Anhial i Mesembriju. Kod potoka Achelsa, blizu Mesembrije, gdje se skrajnji ogranci Balkana prema moru spuštaju, sukobi se Simeon s Grci, sišav valjda s brdina, koje se steru oko današnjega Šumena, gdje mu bijaše tada prijestolnica Preslava.

Dne 20. kolovoza 917. zametnuše bitku. Simeon stajaše na humku i upravljашe odavle vojskom svojom. Grci navalīše, a Bugari uzmakōše u redu, hotec valjda neprijatelja namamiti na brežuljke. Sada opazi Simeon, da je u grčkoj vojsci nastala zabuna; grčkomu se nadvojvodi, Lavu Phoki izmaknu konj, kad ga je bio sja-

hao kod vrutka, da pije; konj banu biesan u sredinu vojske, koja pomisli, da joj je pao vojvoda. Simeon sustavi svoje čete i obori se na Grke. Grci uzeše uzmicati, zatim bježati, a Bugari za njimi u potjeru. Lav Phoka uteče nekako u Mesembriju, ostali vodje pogiboše, a grčka vojska bude koje pobijena koje razpršena. Od Krumovih vremena ne izvojevaše Bugari takove sjajne pobjede, a grčki ljeto pisci smatrahu taj poraz najvećom nesrećom po byzantsko carstvo. Jedan ljeto pisac veli: „Dana 20. kolovoza sгоди se bitka na Achelaju izmedju Grka i Bugara i po nedokućivih odredbah božjih okrećuše Grci sa cielom vojskom ledja i uzeše bježati. Sad nastajau jauck i pomaganje, jedan davljaše drugoga, a neprijatelji proganjahu ih i navaljivahu na nje, i tako nastade krvoprolīće, kakova ne bješe, odkada ima ljudi na svijetu“.

I na Dunavu posluži Bugarom sreća. Roman Lakapin dobrodi doduše sa brodovi, da se sa Pečenezi sjeđini, ali se ne uzmognu s njimi složiti, jer čuvsī oni za pobjedu Simeonovu ne htjedoše udariti na Bugare, već se vratīše u svoje stepe, a brodovlje grčko vrati se u Carigrad.

Iza ovih srećnih uspjeha bijaše Simeonu put do Carigrada otvoren. Cielu istoćni dio balkanskoga poluoćtaka bijaše u njegovih rukuh, jedini Carigrad sa okolišem i nekoja mjestu za more pripadahu još Grkom. Simeon bi mogao bio sad i na Carigrad navaliti i vlast byzantsku sasvim skršiti; nu on ne smatraše, da je sgodni čas već prispio; zato se vrati kući svojoj, da nešta učini, čim bi i pravo neko stekao na Carigrad.

(Dalje sliedi.)

Slike iz prirode.

Napisaoo Ljudevit Rossi.

Tečajem moga više nego li jednogodišnjega boravka u Napulju imao sam priliku, da se potanko upoznam sa zavodom, kojemu je glavna svrha proućivanje životinja i bilina, koje se nalaze u napuljskom zaljevju. U sliedećih redcih nakanio sam u kratko opisati taj zavod a poslije toga sliediti će zanimive crctice iz života i obićajau nekojih morskih životinja.

I.

Stazione zoologica u Napulju.

Već odavna polazili su i to skoro svake godine mnogi prirodoslovci iz raznih zemalja u talijanske gradove Nizzu, Napulj, Mesinu itd. da prouće faunu sredozemnoga mora. Rezultati njihovih iztraživanjā s prirodoslovnoga gledišta veoma su znameniti a mogli bi još znamenitiji biti, da nisu imali raznih zapriekā na svom putu.

Poznata je stvar, da ćovjek koj za zabavu amouputuje, u svakom mjestu obavīesti, priručne knjige, cice-

slud; ali mi je ipak bio posvema u volji. Teške li milote, kad sam mogao čitave sate probaviti uz njega silu-šajuc, što mi je pripoviedao. Mojog babi nije bilo ni malo po volji to prijateljivanje, ona ga zvala „intimitetom“ sa prostacim („du comun“); ali kad sam se godj mogao ukrasti, eto me svaki put kod čudna mi prijatelja. Još se češće sastajamo, pošto je odpirila „mademoiselle Friquet“, koju je odpravila moja baba u Moskvu, da ju kazni s toga, što se je usudila potužiti se nekome štopskomu kapetanu vojske, koliko je strašan dug čas u našem dvorcu. A ni Puninu nije bila dosadna svejednaka zabava sa muom, dvanaestgodišnjim dječakom; bar mi se činjaše, da za njom gramzi.

Mnogu li mi je pripoviest pripoviedao na suhoj, bujnoj ledini, u hladu kitnjaste trepečuce jasike, u ševaru kod ribnjaka, ili na vlažnom krupoznom pjesku na obali, iz koga stršjaše kvrgasto žilje drveća gusto prepletano i poput zmije izvjugano! Tuj mi Punin pripoviedje potanko poviest svoga vieka, svoje sretne i nesretne doživljaje, kojih radost ili žalost i ja svesrdice osjećah. Otac mu bio djakon na selu, vrlčina, kako veljaše Punin, samo kad bi se malo nakitio, bijaše nemilice strog.

Punin dodje u sjemenište, ali na izpitu „propade“, i jerbo mu se nije mililo biti svećenikom, ode u svjetovnjake, to će reći, prodje kroz vatru i vodu, premučiv muke sirotinje, dok ne spade na najdonje grane, dok ne dotjera do prosjake torbe. — A da se onda niasam spoznao s mojim spasiteljem i dobročiniteljem Paramonom Semeoniceom, reče mi, bio bi za cijelo zagrezao i propao u kalu grehote. — Preko mjere priviče Punin zanositim, onda u običaju bivšim besjedam; svemu se je divio, sve ga uzhitalo kao diete. Oponašajuc ga uzmem i ja svakom prevršivati te mi s toga reče stara dojlja: Što tako govoriš, kanda si pomanitao? Prekrsti se svaki put, kad uzmeš govoriti, da ti toliko šumaste ne izliecu iz usta! Koliko se zabavljah Puninovicim pripoviedanjem, to sam ipak volio s njim zajedno čitati. Sjedeći u jednom ili drugom našem zaklonu nasladjivamo se ka-

kvom godj starom knjižurinom, zaudarajućom po tuh-nini. Bila mi to velika milota slušati zanosite stihove, kojim je Punin najvolio i kojih je pomamno kroz nos krasnoslovio. Još se jednom osebitošću odlikovaše moj prijatelj čitajući stihove: najprije izmumlja svaki stih sām sobom, veljaše, da se tako čita „naertice“, a za tim pronie svaki stih „načistic“ i na sva usta, skočiv zanesen na noge i vas drčujući... Tako čitamoso zajedno pisce tadanje stare dobe: Lomonosova, Sumarokona i Kantemira (što su stihovi bili stariji, to su se većma milili Puninu), te i Heraskovljevu „Rusijadu“. Da istinu kažem; i meni je ondā najmilija bila „Rusijada“. U njoj je glavna obavljalica djela hrabra Tatarčinja, orijaška junakinja, ime joj već zaboravim; sjećam se, da sam mukom mućao i trnom trnuo, kad se je o njoj pripoviedalo.

U našoj kući bila knjiga a napose rusko pjesništvo na zlu glasu; govorilo o njem, kao u svih takovih družtvih, da je nedostojno i suhoparno; po babinu sudu mogao je biti pjesnikom samo pijanica, ili prava pravcata bena. Uz takove pojmove porasao morao bi bio zazirati od Punina, tiem većma, što je bio nečist i nemarno odjeven, čim je vriedjao moje boljarske navike, ali se je tomu protivno dogodilo: svaki sam mu dan većma volio, dapače uzeo sam i sām graditi stihove; mojoj prvjoj pjesmi bila priedmetom vrtinjača ili male orgulje, što se rukom vrte, u toj mi se pjesmici najviše ovi redci milili:

Vrti, sviraj, gladi brk,
Zubi kleplju, krk, krk, krk!

I Puninu se mililo to oponašanje udaranja zubaca, ali mi reče, da tvorivo te pjesme nije uznosito i da tuj nema prilike pravomu lirskomu poletu.

Ah sviem tiem pjesničkim pokušajem, našem samotnomu čitanju i našem idilskomu vjekovanju imao je u jedan mah i iznenada nastati skori svršetak. Kao grom iz vedra neba zateče nas ta nesgoda.

(Nastavit će se.)

POUKA.

Simeon Veliki, car bugarski.

(893—927.)

Napisao V. Klaić.

(Dalje.)

Već predšastnici Simeonovi pokušaše nekoliko puta da osvoje srbske zemlje, ali im ni jedan put ne posluži sreća. Tako upade još g. 836. bugarski knez Presjam u Srbiju, nu iza trogodišnjega boja pobi ga veliki župan Vlastimir, i on morade pobjedjen uzmaknuti. Kasnije, opeť navali knez Boris na srbskoga župana Mutimira, ali bude hametom potučen, pače mu Srbi zarobiše i ro-djenoga sina.

Sve do Simeonove dobe ostadoše svi pokusi i navale bugarske na Srbiju posve bezuspješne, te se Bugari vratili više puta razbijenih glava kućam svojim. Nu sada za Simeona osili se bugarska država, a u Srbiji uzeše se unuci i prauunci Vlastimirovi otimati o prestolje, te pružiše tako Bugarom sgodu, da se u posle njihove umiešaju, i to većom srećom nego li prije.

Već iza Vlastimira nastu u Srbiji borba o priestol izmedju sinova njegovih, Mutimira, Strojmiru i Gojnika. Najstariji brat Mutimir ote braći svojoj zemlje njihove, a oni se utekoše koje u Hrvatsku koje u Bugarsku, te nastojahu, da se osvete Mutimiru i porodici njegovoj.

Nu za živa Mutimira (872—891). ne izpuniše želje svoje, jer im je snažna desnica njegova svaku namjeru ojalovila; Nu čim je njega nestalo, nastade ljuta i krvava borba izmedju sinova njegovih i epigona braće njegove.

Jedva se je Mutimir s ovoga svieta prestavio, ostavivši vladu djevi svojoj Pribislavu, Branku i Stjepanu, eto na glas o smrti njegovoj sina Gojnikova Petra, kako navaljuje hrvatskom pomoći na Srbiju, da iztjera iz nje bratiće svoje. Sreća mu posluži, pomoći Hrvata i moćne stranke svoje potjera on sva tri bratića svoja i zavlada Srbijom.

Petar bijaše hrabar i valjan vladar, te upravljao do dvadeset i pet godina (892—917) sretno zemljom svojom. Bratići njegovi bijahu većinom pošli u Bugarsku, te se uticahu za pomoć knezu Simeonu, da im pomogne do priestola. Kako je medjutim Simeon prvih godina vlade svoje imao pune ruke posla sa Magjari i Grci, ne mogaše on biti na ruku tim kneževicem, makar da ga je duša boljela, što nije mogao tako liepe sgode upotriebiti, da davnu želju svojih predja ostvari i Srbiju pretvori u pokrajinu bugarsku. On ne htjede zato Mutimiroviće ni očitio pomagati, boječ se, da ga Petar u nesgodan čas u samoj Bugarskoj ne potraži. Simeon se dapače sprijatelji sa samim Petrom, te srbski župan Petar kumovaše na krstu sinu Simeonovu.

Uzprkos tomu prijateljstvu na izliku snovaše Simeon ipak potajno, kako bi upropastio pobratima svoga. S toga gledaše on vazda, da sinovi i unuci Mutimirovi i Strojmirovi uznemiruju bratića si Petra, samo da se Srbija ne osili, već da se svedjer slabi i tako postane tim sigurnijim plienom njegovim. Kadno je g. 895. Mutimirov sin Branko hrvatskom pomoći provalio u Srbiju, a Petar ga pobio, te njega sama i sina mu Pavla osliepio, primi oba Simeon na svoj dvor, odlučivši, da će si prvom sgodom pomoću osliepljenoga Pavla prokričiti put u srce Srbiji. Dvie godine zatim podupiraše on opet potajno Strojmirova sina Klonimira, kadno je pošao put Srbije da si izvoinje otčevinu. Nu Klonimir postrada ljuto: on pade od desnice Petrove, ostavivši u Bugarskoj sina Česlava da ga osveti.

U tih odnošajih življahu Simeon i Petar sve do g. 914. Na oko bijahu si prijatelji, a u istinu revnovahu u potaji jedan proti drugomu. Nu i to izlišno prijateljstvo razvrstano se iz spomenute godine. Petru naime dosadi i dozlogrdi dvoilično ponašanje Simeonovo, i on jedva dočeka poziv Grka, da stupi u kolo njihovo na propast bugarske države i kneza Simeona. Skupiv vojsku pridruži se grčkoj vojsci, koja bijaše kmenula prema Acheloju, nu na istom potoku stiže i grčku i srbsku vojsku žalostna sudbina.

Iza sjajne pobjede na Acheloju, gdje se Simeon malo ne zatro svu moć byzantsku, ne bijaše mu više od nužde, da dulje uztaji, što li je odlučio sa malenom Srbijom. Koje da kazni vjerolomca Petra, što je uz Grke

pristao, koje opet da pomogne osliepljenomu Pavlu, odlučio on povesti vojnu na Srbiju, svladati Petra, a zatim zauzeti mu kneževinu. U to ime sklopi najprije prijateljstvo i savez sa moćnim Mihajlom Viševičem, knezom zahumskim, a zatim pošalje bugarsku vojsku na Srbiju i na Petra.

Bugarom medjutim bijaše loša sreća. Hrabri Petar opiraše im se uspješno, i oni ga ne mogaše silom svladati. Sada zamisliše previaru. Pozvavši Petra preda se uzeše ga uvjeravati, da mu ne će više raditi o glavi, već da će se pomiriti. Oni se dapače s njim sprijateljše i počese mir ugovarati. Nebogi Petar povjerova zakletvam njihovim, nu najednom bacije ga u teške okove i odvedoše ga u Bugarsku, gdje ga snadje smrt u tamnici.

Ovim činom pade Srbija u ruke Bugarom. Simeon mogao je sada pretvoriti u pokrajinu i podijeliti ju kojemu drago od svojih boljara, nu on se poboja, da se narod srbski ne podigne listom na oružje. S toga postavio on velikim županom slipeoga Pavla, unuka Mutimirova i sina Brankova, misleć, da će zahvalni Pavao pristati vazda uz njega i uz namjere njegove. I sbilja se ne prevari. U prvo vrieme bijaše mu Pavao sasma odan, te bijaše više namjestnikom bugarskim, nego li županom srbskim.

U Carigradu gledahu priekim okom najnovije slavje moćnoga cara Simeona. Još malo prije moradoše vidjeti, kako se je Simeon okrunio carem grčkim i bugarskim, a sada im bijaše još i to gledati, kako je pošao, da sbilja zavriedi dični naslov taj. Ne mogući mu se oprieti silom, uzeše potajno snovati. U Carigradu življaše neki Zaharija, sin Pribislavu a unuk Mutimiru. Ovoga kneževiča sklonu car Konstantin, da na ime svoje ide otimati Srbiju Bugarom i županu Pavlu. Svi u Carigradu mišljahu, da će sav narod uzanj pristati, ali se ljuto prevariše. Došav Zaharija u Srbiju bude pobjedjen i uhićen, a Pavao ga pošalje svomu gospodaru Simeonu, da ga drznika kazni. I tako zapade Zahariju mjesto zlaćenoga priestola duboka tamnica. Bijaše to oko g. 920.

VII. Treći i posljednji rat sa Grci.

(923—924.)

Simeon bijaše sada na vršku moći i slave svoje. Država mu se razgranila sve do Carigrada, na glavi mu sjala kruna carska, a kneževina srbska bješe mu se netom poklonila. Cijeli balkanski poluotok osim odaljenoga Zahumja i kraljevine Hrvatske priznavaše vrhovnu vlast njegovu, svigdje se je širio strah i trepet pred imenom i rukom njegovom.

Osjeurav se ovako sa sviju strana i stekavši carski naslov mogao je sada osbiljno misliti o tom, kako da učini posljednji korak i sam Carigrad da zauzme. I sbilja bijaše mu najsgodniji čas nadošao.

Još za srbske vojne, umah iza bitke na Acheloju, počese pojedini odjeli bugarske vojske češće zalaziti

pred sam Carigrad. Simeonu bijaše do toga stalo, da Carigradjane zastraši, da se ne umiešaju kojom sgodom u srbske posle. Jednom dopriše bugarske čete pred sam Carigrad i počeoše ga već plieniti. Grčki vojvoda Lav Phoka sabere na brzu ruku ponešto vojske i podje na Bugare; nu ovi navalije noćju ne nadano na tabor njegov, pobiše mu i razpršio vojsku, te on uteče jedva sam zdrav i čitav u Carigrad. Bugari pako utaboriše se tik izpod zidina same priestolnice byzantske (917—920).

Grčki car Konstantin VII. Porphyrogenet, baveći se više knjigom nego li mačem, uvidi jasno, da ne može u toli opasno doba odoljeti sam moćnomu suparniku svojemu. U to ime uzme vojvodu svoga Romana Lakapina za suvladara, te mu prepusti, da vodi vojnu proti Simeonu.

Začuvši Simeon, što se je u Carigradu sgodilo, razljuti se veoma, jer mu Roman Lakapin ne bijaše ni iz daleka u volji; još bolje ga razdraži, kad je grčki dvor poslao iz Carigrada srbskoga kneževića Zahariju, da ide otimati priestol županu Pavlu, kojega bješe Simeon Srbom za vladara nametnuo. Jedno i drugo dade Simeonu žudjeni povod, da davnu i najveću želju svoju izpuni, ter pred Carigradom posljednji put osvane.

Tri godine spremaše se on na odlučni boj. Početkom proljeća g. 923. pošalje jake čete pod zapovjedništvom rođjaka svojih, koji padoše pete postne nedelje pod sam Carigrad. Simeon sam imaše za njimi stići s teško oružanom vojskom. Nu uvidiv, kako je teško samo s kopna osvojiti Carigrad, odluč, da će si pribaviti brodovlje. U to ime posluži se nešto nepoštenim sredstvom. On pošalje poslanike arapskomu kalifi Faltumu u Kairvanu i sklopi s njim sljedeći ugovor: Arapsko će brodovlje poći proti Carigradu, a Simeon će grad s kopna vojskom obkoliti; ako grad sruženimi silami osvoje; podijeliti će plien među Arape i Bugare, te će Carigrad zapasti Bugarskoj. Kalif Faltum pristade na taj ugovor te pošalje Simeonu nekoliko velikaša svojih, ali ove uhvate protivnici im Kalabrezi, te ih pošalju zajedno sa Simeonovimi poslanici u Carigrad. Ljuto li se prepade car Roman Lakapin, začuvši za te ugovore. On baci bugarske poslanike u tamnicu, a saracenske velikaše nadari bogato, te ih umoli da se vrate u Afriku i da umire svoga kalifu. I zbilja — byzantsko zlato odvrati Faltuma od Simeona.

U to stigoše već i prednje straže bugarske vojske pred Carigrad. Car grčki nastojaše, da obrani palače izvan grada kod „izvora“ i gornji dio luke; zato sabere kopnenu vojsku i uvede brodovlje u luku, a pomorskoj vojsci zapovjedi, da se izkrc. Grci se utaboriše na polju kod „izvora“, a Bugari se poradaše na obližnjih brežuljkih. Iznenada oboriše se Bugari uz sinu bojnu viknu na Grke pobiše i potjeraše ih sve do morske obale. Bježeci Grci budu ili od Bugara počeženi, ili se opet utopiše u moru, kad su htjeli da se brodovom domaknu.

Bugari odvukoše za sobom množ zarobljenika, poplienije sve palače izvan grada, razorise gornji dio luke te osvojiše sav okoliš carigradski. Mjeseca lipnja provališe Grci po drugi put iz grada, ali budu opet susbijeni i razpršeni. Sada tek približavaše se Simeon sa glavnom vojskom svojom. On bijaše prije zauzeo Odrin-grad, prisiliv ga gladom na predaju i metnuv unj bugarsku posadu, zatim bijaše poplienio svu Thraciju i Mačedoniju, spaliv sva mjesta i posjekav sve drveće. Mjeseca rujna pade on pod Carigrad, utabori se kod vlahernskih vrata i počeo obsiedati byzantsku priestolnicu.

(Konac sledi.)

Arkeologičko društvo u Sisku.

Poznato je, da se u Sisku zasnova arkeologičko društvo imenom „Siscia“, kojega je svrha u smislu pravila odobrenih dne 19. listopada pr. god. „izkapati rimske starine a izkopane jur sakupljati, i to u čitavom obsegu grada Siska kano što i u bližnjem mu okolišu“. Izkopane starine slati će društvu u zagrebački zemaljski muzej, gdje će one smještene biti u posebnu odjelu: „Šbirka rimskih starina društva Siscie u Sisku“. Samo duplikati pridržat će se u Sisku. Da ovu svrhu društvu postigne, upućeno je ono glavno na priloge svojih članova, koji iznose 2 for. 40 novč. na godinu za redovite a 10 for. na jednom za podupirajuće članove.

Na 21. siečnja o. g. bijaše urečena prva glavna skupština toga društva, na koju uputih se i ja ujedno s čuvarom našega muzeja i s prijateljem I. Tk. — da s jedne strane uvidimo uspjeh dosadanjega rada a s druge da mladjanomu društvu budemo na uslugu sa svojim kolikim tolikim izkustvom. I nije nam žao, što posietismo taj prvi sastanak.

Predsjednik društva g. Mavro Milčić i tajnik gosp. Dragutin Jagić ujedno s odbornici bijahu tako učtivi i naprama nam tako prijazni, da su nas na kolođvoru dočekali te ođanle ravno odpratili na lice mjesta, gdje je do sada kopano i pokazali nam starine do sada nadjene.

Do konca pr. god. kopalo se ukupno sto i tri dana i to do 1. rujna sa tri, odatle pako sa 2 radnika. Kopalo se pako u vrtu gostione Ferstnerove, na župničkom zemljištu, na desno cesti državnoj kako se u Galdovo ide, u dvorištu Ranklova paromlina, u vrtu Špišičeve kuće, u vrtu Benovičeve kuće u trećoj ulici të kod Puknerova vrta iza kolodvora. Kopajući naišlo se najprije na zemlju crnicu očito naplavlvenu u dubljini od 1 metra, za tiem pod njom na ruševine a pod ruševinami u dubljini od 2—2½ metra na tvrdu ilovaču. Starine nadjene su, i to obično penezi, već u naplavljenoj crnici, druge pod crnicom u ruševinah, neke čak u ilovači u dubljini od 2½ metra. U toj su dubljini nadjeni sarkofagi na župničkom zemljištu. U obće nadjene su u toj dubljini krupnije starine, samo na zemljištu kod paromlina izkopana

Ja se po drugi put poklonih krasnoj prijateljici moga druga. Bog i duša, bijaše milolika, ali ipak ne mogah pristati uz Tarhovljev sud, već pomislih: — Sunca mi, ta nije nalika na Muzu.

Nježne i tanahne bijahu crte njezina obla ličca, svježje i bujno zdravlje cvatijaše na tankom stasu i uzrastu maljušnice; posve drugačijom predstavljah si ja i predstavljahu si svi drugi, kakva bi imala biti prava „Muza“. Najpače trebala bi, da bude vrane kose i blieda, prezirljiva, ponosna oblika, gorko smiešeći se a okom zanosita i onako „tajnovita, demonska, zlokobna“; ako nije takva, onda to ne može da bude muza, muza Byronova. A ni mrvice tih svojstava ne opazih na djevojkinu lju. Da sam onda bio stariji i izkusniji, bio bih za celo bolje na um uzeo sitne joj, uglubljene oči s dugima trepavicama, crne poput bezdraka (achata) a jasne i bistre, kao što su malo kada u plavokosa čeljadeta. Po vižlastom joj čudnom pogledu ne bi u nje naslućivao pjesničke duše, već znakove strastne naravi, koja zaboravlja i sebe samu . . . ali ja bijah onda vrlo mlad.

Pružih joj desnicu, ali mi ona ne pruži svoje, dapače ni ne opazi, da sam se htio s njom porukovati, već sjede onako ne snimiv šešira ni ogrtača na stolicu, što joj ju ponudi Tarhov.

— Samo sam na časak došla, Vladimiru Nikolajeviću, poče tihim, dubokim prsnim glasom, koji iz toli tananih usta čudno zvučaše, a vidjelo se na njoj, da sam joj na putu — „madama“ ne hćede me pustiti, već samo na pš sata. A pošto prekojuče bolestan bijaše . . . to mišljah . . .

Poče mucati, smete se još većma, i poniče glavom. U tavno sievajućim očima, koje joj zasjenjene bijahu gustim obrvama, uze varakati amo i tamo, nikako ih niesi mogao ubiti. Za ljetne omare vidjevamo često takve crne, cakleće se, i žurkaste kukčiće, gdje skakuću po uveloj travi.

— Koli ste zla, Muzo, draga Muzice! uzkliknu

Tarhov. — Ta posjedite još malo, i popite s nama čašku čaja . . . — Idem namah, da priredim samovar.

— Nè, nè, Vladimiru Nikolajeviću! Nemam kad; moram se bezuvjetice namah vratiti.

— Bar se malo odmorite. Sva se usipaste . . . zaom, da ste umorena.

— Niesam, niesam ni malo umorena. Doskakala sam samo . . . htjela sam vas moliti za drugu knjigu, ovu sam pročitala. Uz to izvadi iz žepa neki poderani stari roman.

— Draga srdca. A je li vam se taj roman milio? — Dao sam joj Roslavljeva (Sagoskinov povjestni roman) reče Tarhov meni.

— Milio mi se jest, ipak je onaj drugi, „Juraj Miloslavski“, ljepši, ali je naša „madame“ vrlo stroga, nije joj po volji, da čitamo; veli, da to smeta poslu, po njezinih pojmovih da . . .

— Ali, Muzo Pavlovna, zakrči joj Tarhov, „Jurja Miloslavskoga“ nije ipak moći uzporediti sa Puškinovimi „Cigani“, nije li tako?

— Da, da, i ja tako sudim, odvrati djevojka uzbitice. — Ah da, još nešto, Vladimiru Nikolajeviću, ne dodjite sjutra . . . ta znate već kamo.

— A zašto?

— Ne može biti.

— A zašto ne može biti?

Djevojka sleže ramenima i skoči na noge, baš kanda ju je muha ujela.

— Ali kuda ćete, Muzo, draga Muzice? zaleleka Tarhov tužnim glasom. Sjedito još časak.

— Ne mogu, ne mogu. Te spretno i žurno pojuri do vrata i prihvati kvaku.

— Bar si ponesite koju knjigu.

— Drugi put! Tarhov poleti, da ju ustavi, ali nje u tren nestade, malo što nije nosom udario u vrata. — Gledaj ti nju, hitra je kao gušter! reče gnjevno pa sjede razmišljati.

(Nastavit će se.)

POUKA.

Simeon Veliki, car bugarski.

(893—927.)

Napisao V. Klaić.

(Konac.)

Ali uzalud mu trud. Bugarska država bijaše doduše za Simeona jaka i velika, ali ona bijaše posvema kopnena vlast, ne imajuća nikakova brodovlja. Carigrad pako ne mogae pasti, dok mu bijaše otvoren ulaz sa mora. Simeon gledaše doduše obkoliti Carigrad i sa morskoe strane i zato upravo bijaše sklopio onaj ugovor sa kairvanskim kalifom — ali byzantski dvor bijaše mu osuje-

tio sve namjere, umirivši kalifu Faltuma. Uzprkos tomu dodje Simeon pod Carigrad, ali doskora morade bolan uvidjeti, da ne može tako brzo osvojiti Carigrada. Težkim srcem okani se najmilije želje i životne zadaće svoje: on uvidi jasno, da još nije dospjelo vrijeme, da ga zapadne stolica Konstantinova i Upravdina. Začuvši još o nemirih u Srbiji, digne iznenada obsadu Carigrada i ponudi grčkomu caru mir.

Mnogi povjestnici, napose ruski, ne mogu se dosta načuditi Simeonu, što je tik pred Carigradom odustao od životne zadaće svoje, te u jedan mah zaboravio na ono, o čem je velik dio života svoga snovao i nastojao.

Ali Simeonu ne bijaše druge pomoći. Zar da je i nada-
lje uzalud pred Carigradom mirovao i dangubio, kad je
jasno uvidio, da ne može uspjeti? On je volio sada odu-
stati, ter se još jednom izšetati pred Carigrad, ako mu
sudba dosudi i ako si dobavi gdje brodovlje. Ovaj put
uvjeri se Simeon, da je uzalud došao.

Liepo li se u Carigradu obradovaše, kadno Simeon
poruči, da patrijarka i visoki državni činovnici dodju
k njemu na priegovore. Došavši ovi predanj zahtievaše
on, da se sastane sa samim carem. To bijaše Romanu
Lakapinu vele drago, jer i sam žudjaše od svega srca
za mirom. U to ime dade na morskoj obali kod Kosmidije
privrediti neko mjesto i ograditi ga čvrstom ogradom.
Simeon međjutim zapali hram majke božje kod izvora,
želeć tim pokazati, kano da ne misli o miru. Car grčki
podje praćen patrijarkom Nikolajem u vlahernsku crkvu,
kleknu tuj na posvećenom mjestu i orosi ga suzami mo-
leć ne oskvrnutu majku božju, neka ublaži nesmiljeno
srce krutoga Simeona i neka ga sklone na mir. Oru-
žav se tako vjerom kako no čvrstim oklopm, krenu iz
hrama te podje na mjesto, što ga bjehu za ročište opre-
dieleli. Pet dana zatim, dne devetoga studenoga oko čet-
tiri sata prispije i Simeon, u pratnji mnogobrojnih četa
vojnika. Mnogi su imali koplja od zlata ili druge ko-
vine, a svi su bili stegnuti u mjedene obklope. Stupivši
Simeon medju svoje vojnike pozdraviše ga grčkim jezi-
kom kano cara. Senat i državni činovnici gledahu taj
prizor sa gradskih zidina. A car se Roman pokaza tom
prilikom neobično jaka duha, jer se niti ne poboja mno-
gih neprijatelja niti ne uzmaknu, već podje odvažno me-
dju nje kano medju prijatelje. Došavši prvi na urečeno
mjesto, izčekivaše Simeona. Izmieniv međjusobno taoce,
protražiše Bugari pomno mjesto, ne ima li gdje zasjede.
Na to sjaši Simeon konja i podje prema caru. Iza po-
zdrava uzeše govoriti o miru, te Roman poče Simeonu
besjediti: „Čuo sam, da si čovjek pobožan i pravi krš-
ćanin: dokaži to činom, obustavi sječu i prolijevanje
krvi, učvrsti mir s nami kršćani i ne daj, da se kršćan-
ske ruke omaste krvlju pravovjernika... Ti si čovjek
umri, i tebe čeka smrt, uzkrnuće i božji sud. Danas
živeš, a sutra si prah i pepeo. Kako li ćeš se izpričati
pred nepristranim sudcem, što si tolike neđužnike po-
ubijao? Želiš li blaga i imućstva?... Učinit ću te boga-
tim, samo se okani mača i prioni uz mir i slogu, da i
tvoj život bude miran i da se kršćani od teške biede
oporave.“ Ovako reče car. Njegovom poniznošću zasti-
djen i njegovimi riečmi ganut pristade Simeon na mir.
Zatim se razidjoše te car darova Simeona obilnim blagom.
Pripoviedaju da su za priegovora izmedju obiju
careva lebdila nad njihovimi glavami dva orla, te da su
na jednom odletila: jedan da je krenuo put Carigrada,
a drugi daleko na sjever preko Thracije.

Dan 9. studenoga 924. bijaše velik dan za Simeona,
možda najveći u poviesti bugarskoj! Bugarski vladar

gledaše pred svojimi nogami nasljednika starih impera-
tora te mu pod zidinami Carigrada kazivaše uslove mira.
Makar da byzantski pisci nastoje kako bi ovaj poraz i
sramotu prikrili liepimi riečmi i frazami, makar da šute
o uslovih, pod kojimi im je Simeon mir dozvolio; to
se ipak iza njihovih pripoviesti lasno razabire prava
istina. Jedva je Simeon riečcu izustio o miru, eto ti
predanj senata i najvećih činovnika; malo zatim želi Si-
meon sastati se s carem, car se s toga veseli i hrli, da
mu želju izpuni; dok se car sprema na sastanak, pali
Simeon crkve i šalje čete svoje na pljenitbu, — ali se
car na to ni ne obazire, već moli majku božju, „da
ukroti nesmiljeno srce krutoga Simeona.“ Kako li se
je car tek ponizio, kad je na Simeona čekao, a kako li
mu je pri duši bilo, kadno je Simeon ročište pretražiti
dao, te kad su ga vojnici bugarski dočekali i pozdra-
vili poput cara grčkoga! Romanu bijaše napokon liepimi
i laskavimi riečmi sklonuti Simeona na mir te ga svo-
jom poniznošću zastiditi!

Sve ovo laskaše za celo samoljubju Simeona i Bu-
gara, — ali glavna osnova Simeonova osta ne dovršena:
on ne osvoji Carigrada, a Bugarska ostade i nadalje bez
podpore i pravoga središta izmedju divljih stepa i By-
zanta. Simeon se mogaše nadati, da nije sve propalo,
te da će možda još ipak vrijeme doći, da životnu zadaću
svoju ostvari; — ali niti njemu niti Bugarom ne bijaše
sudjeno, da ikada zavladaju na obalah Bosfora!

VIII. Druga vojna na Srbe i boj s Hrvatima.

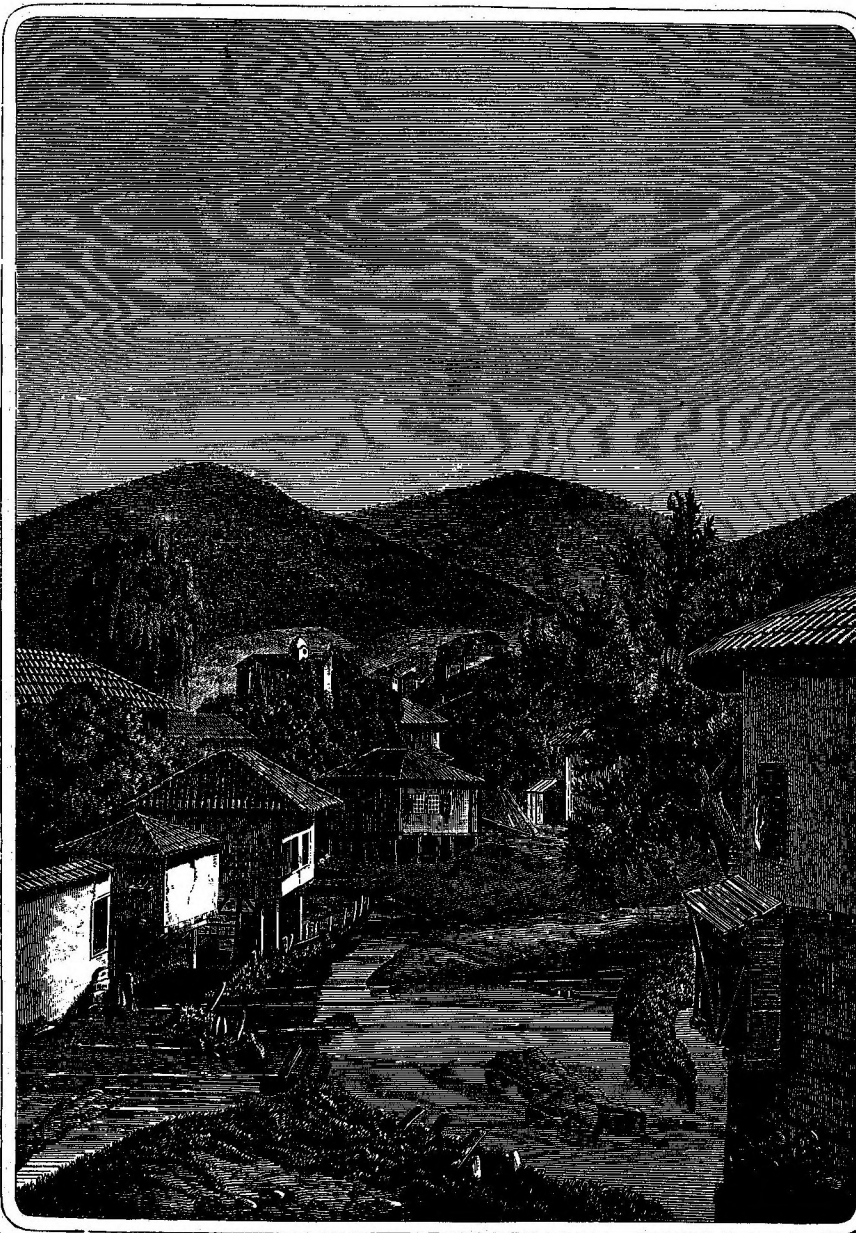
(923—927.)

Slavlje pod Carigradom uznese zaista Simeona na
vršak slave njegove. Nu dok se je on pred byzantskom
priestolnicom sa grčkim carem mirio, pripravljao se
već na zapadu njegovoj državi prevrat, koji no mogaše
postati opasnim po bugarsku zemlju i po Simeona.

Još prije trećega rata sa Grci dogodiše se u pod-
loženoj srbskoj kneževini takove stvari, koje zavriediše,
da ih Simeon svom ozbiljnosti promotri. Veliki župan
Pavao, koj je tamo još od god. 917. milošču i pod-
porom Bugara vladao, uze se na jednom tako ponašati,
kano da snuje o tom, kako bi se bugarskomu vrhovni-
čtvu oteo. Doskora međjutim pokazao očito, da ne će
više da bude bugarskim namjestnikom, već samostalnim
i slobodnim vladarom srbskim.

Glas o nevjeri Pavlovoj dopre Simeonu do ušiju,
baš kada se je spremao po treći put na Carigrad. Mar-
kar ga je to ljuto razgnjevilo, ne htjede ipak poći sam
glavom, da kazni Pavla, jer ga više srce vuklo na jug,
da izvrši davnu želju svoju. On odlučio radje, da će srb-
skog kneževica Zahariju, koj se je kod njega desio,
poslati u Srbiju, da pokrene građanski rat i da svrgne
nevjeru Pavla.

Zaharija jedva to dočeka. Pomoćju Bugara prodre
on u Bugarsku, svlada za kratko slipega Pavla i po-

Selo Kaloper na Balkanu.

stade sam velikim županom Srbalja. Zaharija vladaše od god. 923—927. Polazeći u Srbiju bijaše dođuše Simeonu obreka, da će biti vazda vjeran i pokoran njemu i nasljednikom njegovim; nu uzpev se na srbski prijestol smetnu s uma obećanje svoje, te se odmetnu posvema od Bugara. Simeona razgnjevi ta nevjera još većma, jer uvidi da je zamienio loša slugu sa još lošijim. Kako je međutim imao već krenuti na jug, ne pođe sam na Srbiju, već pošalje onamo vodje svoje Marmaisa i Sigricisa, da kazne buntovnika.

Dok je Simeon vojevao sretno u Thraciji i pred Carigradom, te snivao o budućem carstvu svojem, stiže vojku njegovu u Srbiji ljuta nevolja. Podupiran Grci dočeka tamo Zaharija s junačkimi četami svojimi bugarsku vojku. Ova bude hametom potučena, a vojvode joj Marmais i Sigricis budu uhvaćeni, glave im odrubljene i u znak pobjede u Carigrad odaslane.

Simeona se dojmi ova nesreća duboko, te dopriese za cijelo također veoma mnogo, da je onako na brzu ruku sklopio mir sa Grci. On uvidi po svoj prilici, da mu je zatrti i podjarmiti sva plemena na balkanskom poluotoku, jer da Carigrad ne će prije pasti, dok se god bude mogao oslanjati na ma koj narod ili državicu u obsegu velikoga nekog carstva grčkoga. Služnja naša čini se tim opravdanijom, jer je Simeon tik iza mira pred Carigradom pehitio kući svojoj, te nastojao svom silom, da si podvrgne ne samo Srbiju, već i samu državu hrvatsku.

Vrativ se naime Simeon u Bugarsku, porzove on preda se Česlava sina Klonimirova (iz porodice Vlastimirove), kojega je sam na svom dvoru odhralio bio, te ga potaknu, da ide otimati prijestolje pradjeda svoga i da osveti smrt oca si Klonimira. Ovomu pretendentu za srbsku kneževinu priđieli on još veliku bugarsku vojku i nekoliko svojih viernih vojvoda, te ih uputi, da protjeraju Zahariju, ali da ne namjeste Česlava, već da pretvore Srbiju u bugarsku provinciju. Ovim lukavim načinom naumi Simeon za uvijek zatrti moć Srbalja.

Začuvši nesretni Zaharija, da za bugarska vojska sa novim knezom približava, te ne uzdajući se, da će i nadalje gospoda srbska uzanj pristajati, ostavi on svoju zemlju Bugarom, te pobježe u susjednu kraljevinu Hrvatsku, gdje ga je kralj Tomislav gostoljubivo u svoj dvor primio. Odavle nadaše se on, da će kojom srećom i pomoćju kralja Tomislava opet dospjeti na izgubljeni prijestol. Bugarska se vojska međutim približi sa Česlavom srbskoj granici, te bugarski vojvode pozvaše sada srbske župane, da dodju do njih i da prime iz njihovih ruku novoga vladara Česlava. Srbska gospoda ne htjedeše izprvice Bugarom vjerovati; nu kad se bugarski vojvode zakleše, da im ne će ništa na žao učiniti, dodjoše srbska gospoda, ali na žalost i nevolju svoju: svikolici budu u teške verige okovani i zajedno sa kneževicem Česlavom poslani u Bugarsku u robstvo. Iza

toga provali bugarska vojska u Srbiju. Ubogi narod, lišen vodja svojih, postrada grozno: mnogo ga pade od mača, a što preostade, staro i mlado bude u bugarsko sužanjstvo odvedeno. Samo nešto ljudi uteče u pobratimsku Hrvatsku i tuj nadjoše sjegurno zaklonište. Zemlja srbska pako bude ljuto poharana, te je priličila pravoj pustoši. Bijaše to godine 924.

Srbija bijaše uništena. Ali kraj nje stajae još moćna i svježja Hrvatska, jaka na kopnu i na moru. Ugledni kralj hrvatski Tomislav, taj suparnik Simeonu, primaše uzprkos Simeonu srbske bjegunce, hotec tim očito pokazati, da ga se ne boji, pače da se želi s njim i ogleđati. Simeon opet žudio je od srca, da se osveti Tomislavu, da uza to skrši posljednju slovjensku državu na balkanskom poluotoku, i da vlast svoju razkrii od crnoga i egejskoga mora sve do kršnih obala Adrije.

Tri podpune godine spremaše se Simeon na boj s Hrvatskom. On znadijaše dobro, da mu je boj biti o prvenstvo nad svimi južnimi Slovjeni, da mu ne će nitko više odoljeti, padne li jednom Hrvatska.

Godine 927. krenuše bugarske čete pod vojevodom Alogoboturom put Hrvatske. Bijaše im prevaliti kršne gore hrvatske, da se prikuće moru, gdje bijaše središte Hrvatom. Ali u gorah hrvatskih stiže Bugare žalostna sudbina. Junački Hrvati navalise tuj na nje, pobiše ih hametom i posjekoše mnogobrojne im čete!

Poraz u hrvatskih gorah bijaše po Simeona najveći udarac, jer tim se jedinim činom razbiše sve velike osnove njegove. On morade sada u kasno doba uvidjeti, da kralj Bugara i Sbalja ima na slovjenkom poluotoku još veliko i junačko pleme, koje nije voljno nikomu podleći. Nikada se ne pokaza snaga hrvatskoga plemena na balkanskom poluostrvu toli sjajna, koli upravo u toj borbi sa Simeonom.

Simeon preboli samo još kratak čas ovaj ljuti poraz. On umre dne 27. svibnja 927., a s njim nestade i premoći bugarske na slovjenском jugu. Za slabih mu nasljednika poče država propadati, te već godine 1018. podlegne Bugarska grčkomu caru Vasiliju „Bugarobijcu“.

IX. Simeon i knjiga bugarska.

Vidjesmo dosele Simeona slavna na bojnou polju, vidjesmo, kako stvarae državu bugarsku i kako ju nastojae utvrditi. Ali Simeon iztaknu se i na polju prosvjetnom: on bijaše prvim duševnim vodjom narodu svojemu. Malo bismo mogli spomenuti vladara slovjenških, koji se zanimahu knjigom i naukom, nu nijednoga nema do — Simeona, koji bi se proslavio bio kano slovjenški pisac.

Simeon, odgojen u Carigradu, u tom sielu sredovječne učenosti nije ni malo slaviji svojimi bojevi nego li kulturnim si radom. U tom ga osobito pomagaše do glavnik mu i savjetnik Kliment, biskup u Velici oko rieke Strumice. Kliment nastojae, da podigne materi-

jalni život Bugara, da podigne gospodarstvo i da poboljša zemaljsku kulturu. Osim toga se spominje, da je presadio iz Grčke u Bugarsku svakojakoga pitoma drveća i drugih plodova, jer je zemlja do tada odveć divlja bila. Simeon sam gledaše opet, kako bi ukraosio zemlju tim ljepšimi gradnjami, a napose krasnimi crkvami. Još otac njegov Boris bijaše podigao sedam sakornih crkava, a Simeon sagradi sada „novu zlatnu crkvu“ na ušću Tyče, što dokazuje, da je u Simeona bilo za ono doba dosta blaga i imetka.

Najglavnija bijaše zadaća Simeonu, da pospješi rad oko omiljele mu slovjenško-bugarske knjige. On htjede narod svoj prosvietliti znanjem; zato sakupi oko sebe množ učenih glava, većinom duhovnika, te bodreći, svjetujući ovaj književni sbor u svemu, uspije mu zadaća, te on osnova cielu bugarsku književnost. U Simeonovu dvoru u Preslavi bijaše ognjište i središte svemu duševnom životu Bugara: tuj se nadjoše najglavniji pisci bugarski, biskup Kliment, biskup Konstantin, pop Grigorij, eksarh Ivan, crnorizac Hrabri Theodor, a i mnogi drugi, o kojih ne dopre do nas nikakova viest, već nam ostadoše samo mnogobrojna djela njihova. Ovim piscem ne bijaše Simeon samo mecenom, zaštitnikom, već i vodjom, i to vrstnim i umnim vodjom.

Simeon se dapače iztaknu sam kao slovjenški pisac. Već smo spomenuli, da mu je, još djetetu, omilio Ivan zlatousti. Sada kano vladar prevedu on govore Ivana zlatoustoga na bugarski jezik. Neka stara knjiga govori o tom ovako: „Blagovjerni car Simeon izpitav sve knjige i pisma, stara i nova, i svih učitelja narav, običaje i mudrost, zatudi se slovesnoj mudrosti blaženoga Ivana zlatoustoga, te kako bješe navikao sve knjige njegove čitati, odabra iz tih knjiga besjede, te jih složi u jednu knjigu, koju prozva „zlatoustrju“.

Kraj Simeona proslaviše se osobito književnim radom još i Kliment, Konstantin, Ivan eksarh i Hrabr crnorizac. Više puti već spomenuti Kliment bijaše najvrstniji zamjenik sv. Metodu. Simeon ga učini god. 916 biskupom u Velici, te Kliment napisa tuj mnoge besjede proste i razgovietne, koje postadoše doskora ugodnim štivom narodu bugarskomu. Biskup Konstantin pisaše tumačenja sv evanđelja, Ivan eksarh opet nauk vjere kršćanske i šestodnev, a zatim crnorizac Hrabr djelo o „pismenih.“ Ima još i mnogo drugih djela i knjiga, što su sastavljene u vieku Simeonovu, ali im se ne zna za početnike.

Najglavnije je djelo bugarske knjige za Simeona velika enciklopedija ili veliki sbornik, što su ga preveli iz grčkoga jezika na jezik bugarski. Ovaj sbornik sadržaje u izvadku svekolike plodove tadanje bizantinsko-kršćanske obrazovanosti. U njemu ne ima samo članaka duhovnih ili bogoslovnih, već i svjetskih, kanoti filozofijskih i historijskih. U predgovoru k ovomu

ovećemu djelu zovu bugarski pisci Simeona novim Ptolemejem.

Spomenuta djela i još mnoga druga svjedoče nam dovoljno ob izdašnoj književnoj radnji za Simeona. Makar da za njega nije bilo nijednoga pjesnika, te makar se ova literatura prostoga naroda dublje dojmala nije; to su ipak proizvodi te slovjenško-bugarske knjige bili dugo i dugo vremena jedinim duševnim blagom ne samo Bugarom, nego i svim drugim Slovjenom. Književni trud Simeonov vriedi slovjenkomu plemenu više, nego li sve sjajne pobjede njegove. Nije zato ni čudo, da je naš nezaboravni dr. V. Jagić Simeona i njegove zasluge po slovjenkomu prosvjetu ovako karakterisao:

„Znatan li je broj djela starobugarske književnosti, koja rese viek Simeonov i duh vlade njegove. Zato ima i pravo onaj starobugarski književnik, koji kad mu je posvetio svršeni posao golemoga sbornika, uzpoređuje ga s negdašnjim Ptolemejem za to, što je okupio silu častnih, božanskih knjiga, kojih su pune puncate njegove palače! Ova uzorita svojstva cara Simeona probudjuju u nas osobito čuvstvo štovanja i zahvalnosti, ne samo što vidimo, da se je kano dobar otac brinuo za svoj narod, već što je sudjeno bilo, da se plodova njegove radinosti uživaju još i kasni potomci, ne toliko naroda bugarskoga, koliko naroda ruskoga i srbskoga. Što se je dakle on za svoj narod starao, to dobro dođe i narodu našemu, pače to bješe temelj, na kojemu se je kod Srba i Rusa i onda dalje gradilo, kada su u Bugarskoj nevidom otišla Simeonska vremena“.

Slike iz prirode.

Napisa Ljudviti Rossi.

(Dalje.)

Premda većina naobraženih ljudi a ponajviše prirodoslovci, takove viesti neistinitimi ili bar odveć prečeranimi smatrahu, to se ipak priznati mora, da nam nije još pravo ni poznato, što sve more u sebi krije, te da sbilja ima morskih orijaša, kao što se je to i u najnovije doba već više puti pokazalo.

U zoologičkom muzeju u Kodanju (Kopenhagen) čuva se hvatalo jedne hobotnice, koju je more na obalu nekog danskog otoka izbacilo te je debelo, kao što čovječja mišica a morebiti, da je i deblja mogla biti, pošto se ne zna za stalno, da li je u sredini ili pri kraju odrezana. Sisala su sbilja kao talir velika a priznati se mora, da su hobotnicam sisala iste vriednosti i jakosti kao što nama ručni prsti.

Godine 1860. opisao je i narisao profesor Harting razne česti orijaške hobotnice, koja se čuva u prirodoslovnou muzeju grada Utrechta. I tako bi mogao navesti više takovih slučajevā, nu pošto se tiču drugih rodova t. j. sipa i kalamaja, to ću ih spomenuti, kada dodju na red.